

Széttartó identitások a kora újkori Magyar Királyságban

Szakmai beszámoló

Az ELTE HTK Irodalomtudományi Kutatóintézet Reneszánsz osztálya 2026. március 3-án *Széttartó identitások a kora újkori Magyar Királyságban* címmel műhelykonferenciát rendezett a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával. A tanácskozás célja az volt, hogy szintetizálja a kora újkori Kárpát-medence nemzeti identitásainak témájában folytatott magyarországi kutatások eddig elért eredményeit és lehetséges jövőbeli kutatási irányokat jelöljön ki, amelyek lehetővé teszik nemzetközi együttműködések kialakítását. A műhelykonferencián tizenkét magas színvonalon megtartott tudományos előadás hangzott el, amelyek a Hungarus-tudat, a nyelvi öntudat, a felekezeti és a nemzetiségi identitástudat témáit tekintették át a legújabb kutatási eredmények alapján.

A tanácskozást [Kecskeméti Gábor](#) akadémikus, az Irodalomtudományi Kutatóintézet igazgatója nyitotta meg. Az első ülés a nemzeti nyelvek identitásformáló szerepét mutatta be a Magyar Királyságban. A nyitóelőadást *Mi és ők – népek, nyelvek, grammatikák* címmel C. Vladár Zsuzsa, a Nemzeti Közszerződési Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének egyetemi docense tartotta, aki szemléletes példákon keresztül mutatta be, hogyan konstruálódik meg a grammatikák szövegében és nyelvi példái által a magyar nép és a magyar nyelv fogalma. [Bartók István](#), az Irodalomtudományi Kutatóintézet munkájában továbbra is aktívan közreműködő tudományos tanácsadó arról a 16. században Európa-szerte erősödő folyamatról beszélt, amelynek során az anyanyelv a nemzeti önazonosság fontos kifejezőjévé vált, hiszen minden népet, népcsoportot többek között saját, egyedi nyelvének megléte különböztet meg másoktól, és a nyelv fejlettsége mindig is tükrözte a nemzet kulturális színvonalát. Ez az előadása fontos adalékokkal szolgált a magyar nyelvi öntudat és nemzeti identitás összefüggéseinek körvonalazásához. Gyulai Éva, a Miskolci Egyetem Történettudományi Intézetének nyugalmazott címzetes egyetemi tanára *Illír hagiográfia: horvát neolatin történetírók a magyar szentekről* címmel tartott előadást, amelyben bemutatta a Magyar Királysághoz és török kori historiográfiájához szorosan kötődő horvát neolatin történetírók sajátosságait, akikre a magyar király „illír” tudattal rendelkező alattvalóiként jellemző volt a hagiográfia művelése.

A második ülés előadói a Miskolci Egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolájában PhD fokozatot szerzett kutatók voltak. Garadnai Erika, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa a 17. század második feléből származó polemikus szövegek identitásképző szerepéről tartott előadást, amelyhez azután szorosan kapcsolódott Szolnoki Zsolté, aki identitásformáló tényezőkről beszélt Czeglédi P. István *Dágon ledülése* című vitairatában. Szőke Kornélia a német

nyelvű halotti beszédek közül Christoph Schlegel a lőcsei gyülekezetről szóló prédikációjának a felső-magyarországi lutheránus identitásra vonatkozó elemeit mutatta be részletesen.

A harmadik szekcióban elsőként [Zászkaliczky Márton](#), az ELTE HTK Filozófiai Kutatóintézet munkatársa adott elő *A választott nemzet protestáns diskurzusának alapjai Farkas Andrástól Alvinczi Péterig* címmel. Középkori előzményeitől függetlenül a hazai kutatás Farkas András bibliai énekétől számolja a magyarországi protestáns nemzetdiskurzus történetét, amely az ország lakosságát spirituális és üdvtörténeti keretben, társadalmi státusztól jórészt függetlenül értelmezi, miközben a politikai állásfoglalást morális kategóriák révén értékeli. Az előadás elsősorban a magyar nemzeti identitásdiskurzusok modalitására koncentrált. Nagy Levente, az ELTE Bölcsészettudományi Kar egyetemi tanára Brankovics György erdélyi görögkeleti püspök *Hronicul slovenilor, Illiricului, Misii cei din sus și cei din jos Misii* [A szlávok, valamint Illíria, Felső- és Alsó Moesia története] című munkájáról beszélt, amelyben Brankovics a horvát illírizmuskoncepciókkal vitázva alakította ki sajátos szerb illírizmusát. [Molnár Antal](#), az ELTE HTK Történettudományi Kutatóintézet igazgatója *Identitások metszéspontján: Verancsics Faustus, az illír Hungarus* címmel tartott előadást. Verancsics Faustus nagyon erős Hungarus-tudattal és illír identitással rendelkezett. Az előadás ennek a kettős identitásnak a megnyilvánulásait mutatta be, nagyrészt korábban ismeretlen források alapján. Verancsics tudatosan vállalt és meg is fogalmazott kettős identitása sok tekintetben szolgált mintaként a következő generáció illír-magyar értelmiségije számára, szerepe tehát ebből a szempontból is meghatározónak bizonyult.

A negyedik ülés első előadója a műhelykonferencia szervezője, [Papp Ingrid](#), az Irodalomtudományi Kutatóintézet tudományos főmunkatársa volt, aki az észak-magyarországi nemzetiségeknél megragadható széttartó identitásokról beszélt, különös tekintettel a felső-magyarországi szlávok és a csehek között megnyilvánuló identitásformákra. [Tóth Gergely](#), a Történettudományi Kutatóintézet tudományos főmunkatársa „*Van-e olyan nép, magyarok, amelyet nem gyűlöltek?*” *Magyar–szlovák viszony, szláv-szlovák múltkeresés Hajnóczy Dániel munkáiban* címmel tartott előadást. A 18. század első felében az evangélikus és részben a katolikus szlovák anyanyelvű értelmiség intenzíven igyekezett kialakítani saját nemzeti identitásának és nemzeti történelmének kereteit, és ez szükségszerűen konfliktusokat okozott, mivel a Magyar Királyság históriáját mindaddig a magyar nemzet, a *gens Hungarica* történetével azonosították, vagyis más magyarországi nemzet történetisége nem kapott teret a hivatalos elbeszélő munkákban és a nemesi-rendi műltszemléletben. Hajnóczy Dániel munkásságát ennek tükrében tárgyalta az előadás. A konferencia utolsó előadója Kiss Szemán Róbert, az ELTE BTK Szláv és Balti Filológiai Intézet igazgatója volt, aki a lista mint műfaj vizsgálatára összpontosított

Ján Kollár *Szlávia leánya* (*Slávy dcera*, 1824, 1832, 1845, 1852) című művének szövegvilágában, amely a költői mű mellett a hozzá fűzött *Magyarázatok* (1832) is magában foglalja. Az előadó megállapította, hogy a kollári listák olyan kognitív keretbe illeszkedtek, amelynek célja a modern szláv nemzet(ek) megképzése volt. A szláv nemzeti listák megalkotása tehát a közép-európai nemzetek 19. századi széttartó fejlődésének egyik fontos elemévé vált, ami a nemzeti kulturális kánonok megképződéséhez is nagyban hozzájárult.

A konferencia a kora újkori Magyar Királyság multietnikus államalakulatának összetettségét ragadta meg – ennek kulturális teljesítménye, eszmetörténeti összképe olyan értelmiség közös alkotása, amelyet eredetére, neveltetésére, nyelvére tekintve sem jellemezhetünk homogenizáló leírással. A műhelykonferencia tematikai sokszínűsége nagyszámú résztvevőt vonzott, akik hozzászólásaikkal és kérdéseikkel gazdagították a tanácskozást, elsősorban a szakmai műhelyek olyan kutatói közül, akik a magyar nemzet nyelvi, felekezeti és nemzeti identitásának korokon átívelő, magyarságunkat és más nemzetekkel kialakított kapcsolatainkat napjainkban is meghatározó témáival foglalkoznak.

Papp Ingrid